

A földrajzoktatás helyzete és lehetőségei a Nyíregyházi Egyetemen

I. Előzmények

A nyíregyházi földrajztanárképzés 1964-ben levelező oktatással indult, és ekkor még nem kapcsolódott össze a nappali képzéssel, azonban három évvel később nappali tagozaton is megkezdődött a földrajz szakos tanárjelöltek oktatása. A Földrajz tanszék oktatói – kezdetektől fogva – arra törekedtek, hogy olyan földrajz szakos tanárokat képezzenek, akik korszerű geográfiai, pedagógiai és módszertani ismeretekkel rendelkeznek, képesek az elméleti ismeretek gyakorlati alkalmazására és a folyamatos megújulásra. A Földrajz tanszék fejlesztése Frisnyák Sándor vezetésével tervszerűen, az oktatás szellemi és tárgyi feltételeinek megteremtésével történt. Az 1960-es évek végétől gyakorlatilag évente bővült az oktatók száma (pl. 1968: Frisnyák Sándor, 1969: Kormány Gyula, 1970: Kuknyó János és Süli-Zakar István, 1973: Balogh Béla András és Gööz Lajos, 1974: Hanusz Árpád, 1975: Boros László stb.), amely az oktatási színvonal növekedése mellett igazi szellemi-kutatási műhely kialakulását is eredményezte. Az 1970-es évek közepétől a tanszéken hét-nyolc főállású tanár és 1995-ig egy-két meghívott egyetemi oktató tanított.

Az 1970-es években a kétszer is átdolgozott tanterv és oktatási program a tananyagcsökkentés és az integráció szellemében készült, de időtállóan bizonyult. A hallgatók

részére a csillagászati földrajz, az általános természeti földrajz, a geológiai alapismeretek, az ásvány- és kőzet-tan, a vetület- és térképtan, az általános és ágazatai gazdasági földrajz (ezen belül a népesség és településföldrajz), a kontinensek regionális földrajza, Magyarország természet- és gazdaságföldrajza és a földrajztanítás módszertana képezte a kötelező tananyagot.

A világrészek természet- és gazdaságföldrajzát egy stúdi-

um keretében tanítottuk, s ez hasznosnak bizonyult a komplex regionális földrajzi szemlélet formálásában. Az 1984-ben életbe lépő reform tanterv alapján – a kötelező stúdiumok mellett – a választható tantárgyak is megjelentek (pl. Magyarország történeti földrajza, Falu- és megyeföldrajz, a Földrajztudomány és -oktatás története stb.)

Az 1989-es *tanterv modernizálásában a nyugati tantervi struktúrák bizonyos elemeinek átvétele mellett megőriztük a magyar felsőoktatási tradíciókat, a tananyagban a nemzeti jelleget.* Bevezettük a számítástechnikai és földrajzi információs rendszerek oktatását és Magyarország történeti földrajzát is.

A Frisnyák Sándor által alapított és vezetett nyíregyházi történeti földrajzi műhely a magyar honfoglalás 1100. és az államalapítás 1000. évfordulója alkalmából 1995-től 2004-ig nemzetközi konferencia-sorozatot rendezett a Kárpát-medence és az egyes régiók (Felvidék, Alföld, Erdély, Dunántúl és a Kisalföld, Kárpátalja, Délvidék stb.) történeti földrajza témaköréből, és az elhangzott előadások anyagát önálló monográfiákban jelentette meg.

Az 1989-es tantervünket az 1990-es években többször módosítottuk. Az 1990-es évek végétől a képzési struktúra megváltozása és a feladatbővülés újabb oktatók alkalmazását tette szükségessé, elősegítve az intézeti oktatómunkát, a gyakorlati képzés szervezését és a megyei turizmusfejlesztést szolgáló kutatások fellendülését. Az informatikai és számítástechnikai eszközök beszerzésével és folyamatos korszerűsítésével alapvetően megváltoztak az oktatás és a tudományos alkotómunka

feltételei. A *tanszéki profilváltás – az idegenforgalmiszakemberképzés indítása – új tanterv kimunkálását és módosítását is szükségessé tette, amelynek eredményeit a 2006-ban a bolognai kétszintű képzési rendszerre való áttéréskor is megőriztük.*

II. A földrajzoktatás elmúlt évtizede (2006-2015)

A kétszintű képzés első lépéseként a földrajz alapszak (Földrajz BSc) tantárgyait és mintatantervét dolgoztuk ki, ezzel párhuzamosan a földrajz tanári mesterképzés oktatási feltételeit is megteremtettük. A diszciplináris mesterképzések bevezetésére a Nyíregyházi Főiskolán sem kerülhetett sor, azonban a tanári mesterszak (Földrajz MSc) sikeresnek bizonyult. A Turizmus és Földrajztudományi Intézetté bővült Földrajz tanszék negyven éves – országosan is elismert – oktatási-kutatási eredményei és tapasztalatai beértek, egyetemi végzettséget tanúsító diplomát adhattunk ki hallgatóinknak. Az átalakulás szervezeti elemeit tekintve meghatározó volt, hogy *a Földrajz tanszék 2006-ban Turizmus és Földrajztudományi Intézetté alakult, ezen belül Turizmus Tanszéket és Földrajz Tanszéket hoztunk létre.* Természetesen ez nem jelentett teljes profilváltást, hiszen megmaradt a geográfia iránti elkötelezettség is. Az „intézetté válás” több tényező (pl. a fiatal kollégák közül egyre többen kapcsolódtak be a turisztikai kutatásokba, a régióban nem volt turisztikai képzőhely stb.) együttes eredményeként következett be. Az akkori turisztikai konjunktúra ismeretében szeretett volna a Nyíregyházi Főiskola egyik kollégiumi épületében kialakítandó szállót tanszállóként működtetni és olyan idegenforgalmi képzést folytatni, ahol a határon túli területek leendő szakembereit is képezni tudják. Egy igazi *regionális turisztikai tudásközpont* kialakítását céloztuk meg.

A történeti földrajz mellett az intézet másik meghatározó oktatási- kutatási programjává a turizmus vált, amely elsősorban a turizmus és a vidékfejlesztés kapcsolatrendszerének a feltárását jelentette. A Földrajz BSc alapszakos hallgatóink a tanári szakirány (specializáció) mellett az idegenforgalmi szakirányt is választhatták az osztatlan tanárképzés (4+1 év) országos bevezetéséig. Az idegenforgalmi szakirány oktatási-képzési vezetője és avatott szakértője Hanusz Árpád egyetemi tanár, a turizmológia művelője, aki évtizedek óta foglalkozik a hazai, elsősorban Északkelet-Magyarország (pl. Nyírség, Felső-Tisza-vidék, Zempléni-hegység stb.) és a Kárpátalja-régió turizmusának földrajzi alapjaival, közgazdasági és infrastrukturális feltételeivel. Irányításával az intézet fiatal oktatói a turisztikai helyzetelemzéseken kívül az észak-alföldi kistájak (vagy egyes települések) idegenforgalmi fejlesztési tervét is kimunkálták. Hanusz Árpád 2005-től a turizmus elméleti és gyakorlati szakembereinek közreműködésével konferenciákat rendez és az elhangzott előadások anyagát megjelenteti. Irányításával eddig nyolc kötet, összesen 1342 oldal terjedelemben látott napvilágot.

A turizmus országosan megnövekedett elméleti-gyakorlati szakemberigényének kielégítésére az új szerkezetű – 1/2006. (II. 17.) OM rendelettel kiadott – Országos Képzési Jegyzék (OKJ) 2006. április 1-jén lépett hatályba, majd 2007-ben a 10/2007. (II. 27.) SZMM rendelettel módosításra került. Ekkor indította be önállóan a Turizmus és Földrajztudományi Intézet a felsőfokú idegenforgalmi szakmenedzser képzést, amely OKJ-s bizonyítványt adva segített hallgatóink a munkaerőpiacon történő elhelyezkedésben. Ez a képzési forma a Felsőoktatási Szakképzés (FOSZK) beindításával 2012-ben – az országos tendenciáknak megfelelően – átkerült a Gazdálkodási Karhoz. A turisztikai képzés magasabb szintre emelése 2012-ben valósult meg, ekkor a Gazdálkodástudományi Intézettel közösen kidolgoztuk, akkreditáltattuk és 2012 szeptemberében beindítottuk a Turizmus-vendéglátás BA képzést. A felkészítő munkánk akkor vált volna igazán sikeressé, ha az eredeti elképzelésünk megvalósul és a hallgatók gyakorlati oktatását a kialakított tanszállóban, tankonyhán, tanéletteremben és tanirodán nem demó üzemmódban, hanem élesben tudták volna gyakorolni. Tény, hogy a kezdeti magas hallgatói létszámadatok folyamatosan csökkentek, megtorpanást okozott e szaknak a Nyíregyházi Főiskolán az országosan központosított elrendelt magas felvételi pontszámok (428 pont) érvényesítése. Az idegenforgalmi képzésünk elismertségét jelzi, hogy végzett hallgatóink (Földrajz BSc turisztikai szakirány, Turizmus-vendéglátás BA) több mint fele évek óta felvételt

nyer Turizmus MA képzésre, a Debreceni Egyetemtől a Pécsi Tudományegyetemen át a budapesti egyetemekig. A Turizmus és Földrajztudományi Intézet turizmust segítő tevékenysége kisugárzott nemcsak a régióra, hanem a határon túlra és más régiókra is.

A turizmus oktatás és kutatás megerősödése nem jelentett törést a történeti földrajzi kutatásokban. Frisnyák Sándor professor emeritusként – más intézményekkel és tudományos testületekkel együttműködve – tizenhárom egymást követő évben tájföldrajzi konferenciákat rendezett és ezek előadásait önálló kötetekben adta közre. E tájkonferencia-sorozat egyik fontos célkitűzése, hogy az egyes tájegységeket kutató tudósokat eredményeik kölcsönös megismertetése érdekében összehozza. A tájföldrajzi konferenciákon – érthető módon – az előadások többségét Szerencs város és környéke, valamint a Zempléni-hegység természet- és társadalom-földrajzi kutatásainak ismertetése jelentette, de egyre nagyobb számban jelentkeztek előadók más tudományterületeknek a régióhoz kötődő kutatási eredményeivel is. A geográfus szakma érdeklődését és javaslatát figyelembe véve az elmúlt években a Kárpát-medence teljes területére kiterjesztették e konferenciák témaköreit.

A Kárpát-medence történeti földrajza témaköréből a szomszédos országokban is tartottunk konferencia-, tanártovábbképző és tanfolyam-előadásokat (pl. Kassa, Királyhelmece, Rozsnyó, Beregszász, Ungvár, Csíkszereda, Déva, Nagybánya, Magyarakanizsa, Szabadka, Zenta stb.).

A történeti földrajzi kutatóműhelyünk eredményeinek köszönhető, hogy az MTA Társadalomföldrajzi Tudományos Bizottság 2015-ben megalakult Történeti Földrajzi Albizottságának intézetünk a központja, és itt szerkesztjük közös folyóiratunkat, a *Történeti Földrajzi Közleményeket*. Az elmúlt évtizedek történeti földrajzi kutatásainak kézzel fogható eredménye, hogy az 1980-as évektől kezdődően megjelent – geográfus szerzőktől származó – 32 történeti földrajzi tárgyú könyv 75%-a (a 8327 oldalnyi összes terjedelem 75,8%-a), a nyíregyházi kutatóhely alkotó és tudományszervező tevékenységéhez kapcsolódik. A tudományos műhely kisugárzását jelzi az is, hogy a rendszerváltozás óta minden egyetemen, főiskolán és akadémiai földrajzi kutatóintézetben foglalkoznak hazánk történeti geográfiájával.

III. Aföldrajzoktatás helyzete és lehetőségei a Nyíregyházi Egyetemen

Az 1962-ben alapított Nyíregyházi Főiskola (2016-tól *egyetem*) napjainkban is régiónk egyik legjelentősebb felsőoktatási intézménye és tudásközpontja, értelmiségi szakemberképző, tudományos kutató és tudományszervező tevékenysége meghatározó. A Nyíregyházi Egyetem Turizmus és Földrajztudományi Intézetének szerepe mind a földrajztanár-képzés, mind a geográfiai kutatások eredményeit tekintve figyelemre méltó, az egyetem szellemi építkezésében, feladat-teljesítésében és kisugárzó hatásában is fontos tényező.

A Turizmus és Földrajztudományi Intézetben folyó geográfiai és turisztikai oktatás célja változatlan: olyan geográfusok, valamint turisztikai szakemberek képzése, akik korszerű természettudományos szemléletmódjuk, turisztikai alapismeretük, valamint idegen nyelvtudásuk birtokában képesek a szakterületükön önálló ismeretszerzésre és végzésük után önálló feladatmegoldásra munkahelyükön. Az intézeti oktatók egyik alapvető tevékenysége napjainkban is a földrajztanárképzés és ezzel összefüggő oktatás-fejlesztő tevékenység, amelynek megújuló kereteihez alkalmazkodva végezzük feladatainkat.

A földrajz- és turizmusoktatás lehetőségei napjainkra kiszélesedtek, a felvételt nyert hallgatók számától függően 2016-ban az alábbi szakokat állt módunkban, nappali képzési formában indítani:

- Földrajz BSc – idegenforgalmi specializáció
- Földrajz BSc – terület- és településfejlesztő specializáció
- Turizmus-vendéglátás BSc
- Turizmus-vendéglátás FOSZK
- Osztatlan tanár szak (4+1 év) nyolc szakkal párosítva (földrajz-angol, - magyar, - történelem, - rajz, -biológia, -természetismeret, - matematika, - testnevelés)
- Földrajz MSc öt féléves tanár szak.

E feladatok mellett cél és követelmény régióink terület- és település-fejlesztését szolgáló természet- és társadalomföldrajzi tudományos kutatások elmélyítése. Az elmúlt évtizedekben megkezdett kistérségi és települési szintű turisztikai vagy komplex területfejlesztési koncepciók kidolgozását tovább kell folytatni és aktívabban be kell kapcsolódnunk a társadalmi, gazdasági folyamatok elemzésébe is. A Turizmus és Földrajztudományi Intézet felismerte a terület- és településfejlesztés lokális jelentőségét, fontosságát és szoros kapcsolatát a földrajztudománnyal, ezért úgy döntött, hogy beemeli képzési struktúrájába a terület- és településfejlesztés ismeretanyagát. Ennek első lépése a terület- és településfejlesztő specializáció elindítása volt a földrajz alapképzésen belül 2014 szeptemberében, amit 2015 tavaszán a település- és terület fejlesztési menedzsment szakirányú továbbképzési szak indításának terve, illetve ennek realizálása 2016 szeptemberétől levelező képzési formában következett be.

A terület- és településfejlesztő szakirány/specializáció az intézetünkben már működő turizmus szakirányhoz jól hozzáilleszthető, e két szakterület mind oktatási, mind kutatási szempontból jól kiegészíti egymást. A szakosodás a földrajz BSc alapszakon nappali és levelező tagozaton egyaránt az első év sikeres elvégzése után történik. A hallgatók ekkor döntenek el, hogy a két szakirány (idegenforgalmi, területfejlesztő) közül melyikre szakosodnak. A szakirány képzési terve azonban nem csak elméleti kurzusok látogatásából, hanem szakmai gyakorlatokon való részvételből, illetve szakmai gyakorlati képzésből is áll. A terület- és településfejlesztés jó kapcsolódási pontot nyújt más intézetek oktatási, kutatási tevékenységéhez, így fűzve szorosabbra az egyetem intézetei közötti munkát. A szaktárgyak oktatásában a Turizmus- és Földrajztudományi Intézet és a Gazdálkodástudományi Intézet oktatói vesznek részt. Végül, de nem utolsónak a terület- és településfejlesztés a szakmai élet, illetve a helyi és megyei önkormányzat felé is kapcsolódási pont lehet, hiszen a város és a megye fejlesztése elképzelhetetlen megfelelő képzettségű és felkészültségű szakemberek nélkül.

Az alapképzés befejezését követően a hallgatók jó eséllyel pályázhatnak a Debreceni Egyetem térségfejlesztő MSc szakjára való bejutásra, melynek köszönhetően a két intézmény ki tudja egészíteni egymás képzési lehetőségeit. Mindazonáltal azok a hallgatók is jól érvényesülhetnek a munkaerőpiacon, akik az alapképzés elvégzése után nem folytatják tanulmányaikat, hiszen a szakmai gyakorlatok révén használható tudásra tesznek szert, illetve egy részük – építve a megszerzett tapasztalatokra – akár a korábbi gyakorlólhelyén is el tud helyezkedni. Mivel ilyen típusú képzés eddig még nem indult Nyíregyházán, ezért intézetünk e szakirány elindításával hiánypótló lépést tett.

Az intézetben a hisztogeográfia tudományelméleti és módszertani kérdéseivel, a turizmus, az ágazati és a regionális földrajz művelésével továbbra is foglalkozunk, az eredményeket beépítve a földrajzoktatás folyamatába. Az ágazati és a regionális történeti földrajzi munkáink általában mikro-, mezo- és makro-térségekkel foglalkoznak, többnyire időkeresztmetszetekre, ritkábban teljes fejlődésfolyamatra vonatkozóan. A turizmus területfejlesztő hatásának gyakorlati tapasztalatai alapján készült turisztikai kötetek jelentősen hozzájárulnak a megyei idegenforgalom fejlődéséhez, és észrevehetően hasznosulnak a megye gazdasági életében, különösen a Szatmár-Beregi síkság falvaiban és kisvárosaiban.

Az intézet tevékenységében az elődeink és múltunk megbecsülése fontos szerepet kap, s összekapcsolódik kortársaink tiszteletével, eredményeinek számontartásával és továbbörökítésével. A pályatársainkról írt életmű-méltatások mellett szaktudományunk jeles művelőinek munkásságát a Kókai Sándor által 2003-ban alapított és szerkesztett *Tudomány- és oktatástörténeti tanulmányok* című intézeti periodikában jelentetjük meg. A tudomány- és oktatástörténet művelése nem jelent külön kutatás-programot, természetesen kapcsolódik az általunk művelt részdiszciplínákhoz.

A félévszázados tevékenységünk legfőbb eredményének a tanárképző munkánkat tartjuk, mely az utóbbi másfél évtizedben kiegészült az idegenforgalmi szakemberképzéssel, illetve a terület- és településfejlesztéssel. Az 1968-tól 2015-ig megjelenő főiskolai évkönyvek adatösszesítése szerint a tanszéken/intézetben több mint 3000 hallgató szerzett általános iskolai

földrajztanári oklevelet. A végzős tanárok 2/3-a nappali, 1/3-a levelező tagozaton folytatta tanulmányait. Tanítványaink döntő hányada a legszebb és egyben a legnehezebb feladatot, az általános iskolai tanári munkát vállalta.

A múlt eredményeire alapozva reméljük, hogy a Nyíregyházi Egyetem Turizmus és Földrajz-tudományi Intézete jelenlegi lendületét, energiáját megtartva és növelve, a folytonosságot és a mindenkor szükséges változtatásokat vállalva, a jövőben is sikeresen szolgálja a magyar oktatásügyet, népünk szellemi gazdagodását, nemzetstratégiai céljaink megvalósítását.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézetének Földrajz BSc tanterve, Nyíregyháza, 2005.
- A Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézetének Földrajz BSc idegenforgalom, ill. terület- és településfejlesztő koordinátor szakirányának tantervei, Nyíregyháza, 2005, 2014.
- A Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézetének település- és területfejlesztési menedzsment szakirányú továbbképzés tanterve, Nyíregyháza, 2015.
- FRISNYÁK Sándor 2015 A nyíregyházi földrajztanárképzés öt évtizede, 1964-2014. Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle 50. évf. 2. pp. 28-36.
- FRISNYÁK Sándor 2015 Geográfus életrajzok. Adalékok a magyar földrajztudomány történetéhez. Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézet, Nyíregyháza, 160 p.
- FRISNYÁK Sándor – KÓKAI Sándor 2015 A honi történeti földrajz negyedszázados eredményei, 1989-2014. In *Pap N.* szerk. Geopolitikai gondolkodás a magyar földrajzban (1989-2014). Publikon Kiadó, Budapest, pp.9-23.
- HANUSZ Árpád 2016 A turisztikai szakemberképzés eredményei, 1972-2014. In *Kókai S.* szerk. A nyíregyházi földrajztanárképzés öt évtizede (1964-2014). Nyíregyháza, pp. 19-25.
- HORVÁTH Gergely 2015 50 éves a Nyíregyházi Főiskola Földrajz Tanszéke és a nyíregyházi földrajztanárképzés. Földrajzi Közlemények 139. évf. 3. sz. pp. 240-242.
- HORVÁTH Gergely 2016 Tudományos konferenciák. In *Kókai S.* szerk. A nyíregyházi földrajztanárképzés öt évtizede (1964-2014). Nyíregyháza, pp. 133-162.
- KÓKAI Sándor 2016 A tanárjelöltek felkészítése a hely- (hon-) ismereti földrajz oktatására. Adalékok a nyíregyházi földrajztanárképzés öt évtizedes történetéhez. *Honismeret*, 44. évf. 2. pp. 32-33.
- KÓKAI Sándor 2016 Megalakult az MTA Társadalomföldrajzi Tudományos Bizottság Történeti Földrajzi Albizottsága. Történeti Földrajzi Közlemények, 4. évf. 1. pp. 184-188.
- KÓKAI Sándor szerk. 2016 A nyíregyházi földrajztanárképzés öt évtizede (1964-2014). Nyíregyházi Egyetem Turizmus és Földrajztudományi Intézete, Nyíregyháza, 175 p.
- NAGY Miklós Mihály 2015 Megalakult az MTA Történeti Földrajzi Albizottsága. Földrajzi Közlemények 139. évf. 4. sz. pp.335-336.
- TÖMÖRI Mihály –TÓKÉS Tibor 2016 A Turizmus és Földrajztudományi Intézet eredményei a terület- és településfejlesztés terén. In *Kókai S.* szerk. A nyíregyházi földrajztanárképzés öt évtizede (1964-2014). Nyíregyháza, pp. 125-132.

*Frisnyák Sándor, Nyíregyháza – Isaszeg,
Kókai Sándor, Nyíregyháza*